

Ik was vreemdeling

Herderlijk schrijven over migranten en vluchtelingen

Inleiding

Nederland verandert snel. Iedereen die in Nederland leeft, ongeacht waar hij of zij woont, heeft steeds meer te maken met mensen uit verschillende culturen. Op school, op het werk, in de buurt, in verenigingen en in de kerken. De oproep om recht te doen aan elkaar en goed samen te leven is zelden zo urgent geweest, zozeer door iedereen en indringend ervaren. De kwaliteit van onze samenleving hangt ervan af.

De problematiek van migranten en vluchtelingen is zeer complex. Daarmee wordt iedereen geconfronteerd die zich met het onderwerp bezighoudt, ook de Nederlandse Bisschoppenconferentie. Wanneer zij luistert naar de ervaringen van migranten en vluchtelingen in Nederland, van mensen die voor hen werken en met hen samenwerken en naar die van kerkgemeenschappen, beseft ze ook niet altijd passende antwoorden te hebben. Zij ziet het echter als haar voortdurende taak de maatschappij waarden voor te houden die zij noodzakelijk acht voor 'goed samenleven'. Immers is het voor bisschoppen van de kerk van Christus een plicht te spreken en het evangelie te verkondigen, een verkondiging waar het opkomen voor solidariteit en gerechtigheid onlosmakelijk mee is verbonden. Deze plicht houdt tevens in: stemverheffer zijn voor de minstbedeelden. Op het terrein van vluchtelingen en migranten bestaan zodanig ernstige misstanden dat wij, als bisschoppen,

menen hierover niet te mogen zwijgen. Daarom leggen wij in dit schrijven een aantal overwegingen voor aan alle medeburgers, en in het bijzonder aan parochies en plaatselijke groepen van gelovigen.

De bedoelingen van deze brief

Deze brief heeft drie bedoelingen. Ten eerste het verwoorden van de bezorgdheid over het feit dat de Europese samenleving zich mentaal en structureel steeds meer lijkt te sluiten voor vreemdelingen die hier hun heil zoeken. Terwijl binnen de Europese Unie de binnengrenzen worden geopend, worden de buitengrenzen steeds meer afgesloten. Daardoor wordt de last van de solidariteit met mensen die hun land ontvluchten steeds meer afgewenteld op de minder welvarende landen.

Ten tweede wil de Bisschoppenconferentie een bijdrage leveren aan het zo goed mogelijk samenleven van autochtone Nederlanders en nieuwkomers die hier tijdelijk of permanent leven. Dit is

een opdracht voor een ieder, en in het bijzonder voor christenen. De kwaliteit van de ontmoeting met elkaar is een toetssteen van onze menselijkheid. Ten derde is het belangrijk dat de katholieke migranten zich meer thuis voelen in de kerkgemeenschap en er hun eigen inbreng in hebben. Alle katholieken maken deel uit van een geloofsgemeenschap die over alle culturele en landsgrenzen heen gaat. Juist daarom zijn zij geroepen om elkaar aan te spreken als broeders en zusters en elkaar te aanvaarden in hun verschillen; om te doen wat in deze hele samenleving nodig is.

Opzet van de brief

Het eerste deel van dit schrijven schetst in vogelvlucht de situatie van allochtonen,¹ zoals die blijkt uit verhalen van henzelf en van de mensen die met en voor hen werken. Vervolgens zullen we

bezien wat goed samenleven in de weg staat. Daarna wordt de rechtvaardigheid van de structuur van onze samenleving onder de loep genomen: de regelgeving ten aanzien van migranten en vluchtelingen. Het laatste deel nodigt uit tot handelen: wat kan er gebeuren in onze samenleving? En toegespitst: wat doen de kerkgemeenschap en de plaatselijke geloofsgemeenschappen en wat staat er nog te doen?²

1. Een blik op de situatie

Migratie is zo oud als de mensheid zelf. Door de eeuwen zijn mensen naar plaatsen getrokken waar zij hoopten hun positie te kunnen verbeteren. Waar ze veilig zouden zijn en perspectief zagen voor hun kinderen.

Veel autochtone Nederlanders zochten na de Tweede Wereldoorlog

CENTRALE GEDACHTE

In de verhalen van het Verbond van God met zijn volk staat het duidelijk. “Gij moet vreemdelingen niet slecht behandelen. Gij weet immers hoe een vreemdeling zich voelt, omdat ge zelf als vreemdeling in Egypte gewoond hebt.” (Ex 23,9). En elders: “Vreemdelingen die bij u wonen hebben dezelfde rechten als een geboren Israëliet. Gij moet hen beminnen als uzelf, want gij zijt zelf vreemdelingen geweest in Egypte” (Lv 19,34).

Door de verhalen van het Oude Verbond, een van de belangrijkste bronnen van de christelijke geloofstraditie, roept God op om vreemdelingen goed en rechtvaardig te behandelen. Iedereen kan weten hoe het voelt om vreemd, vervreemd en ontheemd te zijn. Om niet thuis te zijn in een andere cultuur, in de eigen samenleving of in het eigen hart: als een vreemdeling in Egypte. ‘Wij’, die al lang in dit land wonen, zijn niet zo heel anders dan ‘zij’, de nieuwkomers. Maar het is nog sterker: “Het land behoort aan Mij; gij zijt er vreemdelingen en gasten”, zegt God (Lv 25,23). Dit zet onze normale manier van denken op z’n kop. ‘Wij’ hebben het land niet in eigendom. En ‘zij’ zijn er niet slechts te gast. We mogen er

samen wonen. Het land is van God.

Uit het evangelie van Jezus klinkt de oproep: “Ik was vreemdeling en jullie hebben Me opgenomen” (Mt 25,35c). Gastvrijheid is een waarde die ons in de bijbelse boodschap veelvuldig wordt voorgehouden. In gastvrijheid dienen we onze naaste en onze God. Jezus Christus leert dat het voornaamste gebod er twee zijn, onverbrekkelijk verbonden. “Gij zult de Heer uw God beminnen met heel uw hart, heel uw ziel, heel uw verstand en heel uw kracht. Het tweede is dit: Gij zult uw naaste beminnen als uzelf. Er is geen ander gebod voornameer dan deze twee” (Mc 12,30-31).

In leven en leer van Jezus Christus staat steeds de ander centraal, en vooral degene die in nood is. Wie slechts zichzelf zoekt, bevindt zich op een doodlopende weg. Dat geldt voor het persoonlijke, maar ook voor groepen mensen en volken. Als men alleen leeft voor de eigen gemeenschap, zal die uiteindelijk verschrompelen.

Maar als wij ogen, hart en handen openen voor de ander en de moed kunnen opbrengen om onze veilige en beschermde werelden te verlaten, zullen we werkelijk leven.

1. Een lijst van de hier gebruikte begrippen staat opgenomen op blz 17.

2. Naar aanleiding van de brief is een video-productie vervaardigd getiteld *Turken hebben een baard en Nederlanders zijn gierig*. Deze is te bestellen door overmaking van f25,- op girorekeningnummer 82020 t.n.v. Afdeling KRO-tv, Hilversum, o.v.v. ‘Turken hebben een baard en Nederlanders zijn gierig’. Tevens is de bisschoppelijke brief op Internet te vinden (www.omroep.nl/rkk/).

een economisch betere toekomst in onder andere Canada, Nieuw-Zeeland en Australië. De emigranten kwamen terecht in grote, relatief lege gebieden. Het waren veelal boeren die, soms ook als groep, land ontgonnen en koloniseerden. Daarnaast trokken veel Indische Nederlanders en Molukkers naar Nederland.

In de periode van de wederopbouw trok Nederland gastarbeiders aan. De eersten waren afkomstig uit Zuid-Europese landen. Van hen woonden in 1992 zo'n 112.000 mensen in Nederland. Later werden ook arbeiders uit Turkije en Marokko gecontracteerd. Volgens cijfers van het CBS woonden in 1995 264.000 mensen van Turkse en 219.000 mensen van Marokkaanse afkomst in Nederland. Vanaf het einde van de jaren zestig, met pieken voor de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 en voor het instellen van de visumplicht voor Surinamers in 1980 kwamen velen uit dat land naar Nederland. Momenteel wonen hier zo'n 278.000 mensen die afkomstig zijn uit Suriname of waarvan de ouders daar zijn geboren. Antillianen en Arubanen hebben het Nederlandse staatsburgerschap. Van hen wonen er nu 93.000 in Nederland.

Behalve economische, culturele of sociale motieven, kunnen ook politieke overwegingen mensen doen besluiten tot migratie. In 1951 werd in het verdrag van Genève het recht op asiel vastgelegd. Veel politieke vluchtelingen hebben hier hun toevlucht gezocht. De laatste tien jaar is door de groei van de mobiliteit, het toegenomen aantal conflicthaarden in de wereld en de inperking van andere migratiemogelijkheden hun aantal sterk gegroeid. In 1982 waren er niet meer dan 1.214 asielzoekers, begin jaren negentig vroegen er jaarlijks zo'n 20.000 mensen asiel aan. Sindsdien is hun aantal eerst toegenomen (35.000 in 1993, 53.000 een jaar later) en daarna afgenomen (29.000 asielzoekers in 1995, 23.000 een jaar later). In 1997 vroegen ruim 34.000 mensen asiel aan in Nederland.³

Immigranten komen hier terecht in dichtbevolkte gebieden. Het gaat vaak om laaggeschoolden, die een baan ambiëren in sectoren waar de werkloos-

Nu nam Jezus weer het woord en zei: "Eens viel iemand, die op weg was van Jeruzalem naar Jericho, in de handen van rovers. Ze plunderden en mishandelden hem en toen ze aftrokken, lieten ze hem half dood liggen. Bij toeval kwam er juist een priester langs die weg; hij zag hem wel, maar liep in een boog om hem heen. Zo deed ook een leviet: hij kwam daar langs, zag hem, maar liep in een boog om hem heen. Toen kwam een Samaritaan die op reis was, bij hem; hij zag hem en kreeg medelijden; hij trad op hem toe, goot olie en wijn op zijn wonden en verbond ze; daarna tilde hij hem op zijn eigen rijdier, bracht hem naar een herberg en zorgde voor hem. De volgende morgen haalde hij twee denariën tevoorschijn, gaf ze aan de waard en zei: Zorg voor hem, en wat ge meer mocht besteden, zal ik u bij mijn terugkomst vergoeden. Wie van deze drie lijkt u de naaste te zijn van de man die in de handen van de rovers gevallen is?" Hij antwoordde: "Die hem barmhartigheid betoond heeft." En Jezus sprak: "Ga dan en doet gij evenzo."

(Lc 10,30-37)

heid structureel en hoog is. Door deze toenemende concurrentie op de arbeidsmarkt neemt de spanning in bepaalde, in sociaal-economisch opzicht kwetsbare wijken, extra toe. Pas sinds 1968 zijn er regelingen voor buitenlandse werknemers ingesteld. De migranten die zonder werkvergunning naar Nederland komen in de hoop ongeschoold werk te vinden, krijgen sindsdien het stempel 'illegaal' opgedrukt. In november 1979 werd de Wet Arbeid Buitenlandse Werknemers (WABW) van kracht, in september 1995 opgevolgd door de Wet Arbeid Vreemdelingen (WAV). Deze wetten stellen dat migranten van buiten de Europese Unie alleen een werkvergunning krijgen als er binnen afzienbare tijd geen Nederlander, Europeaan of hier verblijvende vreemdeling gevonden kan worden om het werk te doen. Een voorwaarde die niet geldt voor hoger personeel van vooral internationale bedrijven.

3. In juni 1998 maakte het COA (Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers) bekend dat in de eerste vijf maanden van 1998 42% meer in opvang genomen asielzoekers de asielcentra bevolkten dan in dezelfde periode van 1997. Als de stijging zich handhaaft, komt het aantal asielzoekers voor 1998 uit op bijna 40.000.

Inmiddels wordt de grootste groep immigranten gevormd door mensen die in het kader van gezinshereniging en gezinsvorming naar Nederland komen. Daarnaast hebben ook immigranten van binnen de Europese Unie een groot aandeel in de immigratie.

Nu de mogelijkheden om Nederland en Europa binnen te komen – behalve voor toeristen – steeds verder beperkt worden, neemt het aantal mensen zonder verblijfsvergunning toe. Deze groep bestaat onder andere uit uitgeprocedeerde asielzoekers die het land moeten

Buitenlandse migratie van Nederlanders en niet-Nederlanders naar land van herkomst resp. bestemming

		jan.-mrt. 1997	jan.-mrt. 1998
IMMIGRATIE	Totaal*	24.768	26.647
<i>Nederlanders</i>		6.691	7.955
waarvan uit	België	924	939
	Bondsrepubliek Duitsland	847	949
	Verenigd Koninkrijk	314	424
	Overige EU-landen	895	1.024
	Overig Europa	452	573
	Aruba+Ned. Antillen	1.013	1.400
	Suriname	151	214
	Verenigde Staten van Amerika	446	500
	Overig Amerika	333	367
	Azië	596	765
	Afrika	482	550
	Oceanië	238	250
<i>Niet-Nederlanders*</i>		18.077	18.692
waaronder uit	EU-landen	4.741	5.262
	Overig Europa	3.542	3.293
	Amerika	1.889	2.243
	Azië	4.501	4.606
	Afrika	3.258	3.087
	Oceanië	146	201
EMIGRATIE	Totaal	14.519	15.225
<i>Nederlanders</i>		9.244	9.777
waarvan naar	België	1.215	1.395
	Bondsrepubliek Duitsland	1.184	968
	Verenigd Koninkrijk	686	818
	Overige EU-landen	1.480	1.717
	Overig Europa	644	634
	Aruba + Ned. Antillen	799	802
	Suriname	229	263
	Verenigde Staten van Amerika	663	830
	Overig Amerika	507	520
	Azië	898	889
	Afrika	532	596
	Oceanië	407	345
<i>Niet-Nederlanders</i>		5.275	5.448
waarvan naar	EU-landen	2.194	2.711
	Overig Europa	621	614
	Amerika	888	703
	Azië	878	794
	Afrika	592	514
	Oceanië	102	112

* Immigratie inclusief in Nederlandse asielzoekerscentra geboren kinderen

verlaten, maar dit niet doen of kunnen. Maar tot die groep behoren ook mensen die hier in hun levensonderhoud willen voorzien en vrouwen of mannen wier verblijfsvergunning aan die van de echtgeno(o)t(e) is gekoppeld en die na een scheiding zonder verblijfsvergunning zitten. Er zijn aanwijzingen dat er steeds meer mensen binnenkomen zonder een arbeidsvergunning aan te vragen of een asielprocedure te beginnen. De strengere regels hebben dus ook als effect dat een groot deel van de immigratie nu niet meer zichtbaar is.

Buurlanden

Overigens vindt wereldwijd de migratie veel meer plaats naar andere ontwikkelingslanden dan naar West-Europa. De meeste mensen die op de vlucht slaan om te ontkomen aan geweld, onderdrukking, armoede en natuurrampen, worden in hun buurlanden opgevangen. Met name de Afrikaanse en Aziatische landen dragen nog altijd de zwaarste last. De opvang van vluchtelingen in buurlanden is ook de wens van de internationale politiek. Helaas worden daar nog maar weinig consequenties aan verbonden (zie hieronder *Oorzaken van migratie*).

De westerse wereld is bovendien voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de migratiestromen. Het United Nations Development Programme (UNDP) en andere centra van deskundigen wijzen er bij herhaling op dat de verrijking van de westerse landen ten

Moeten we aan de twee 'essen' van spiritualiteit en solidariteit niet een derde toevoegen, die van soberheid? Moeten we in deze tijd van vermaterialisering en individualisering niet zelf een paar stappen terug doen, om daadwerkelijk in ons leven ruimte te scheppen voor onze relatie tot de medemens in nood, vanuit de navolging van Christus.

Is de tomeloze drang naar steeds meer en steeds beter in onze westerse samenleving niet een van de voornaamste oorzaken van het vluchtelingenprobleem wereldwijd? Gaan wij als christenen mee met de consumptiemaatschappij, of kunnen wij ons iets – en meer dan iets! – ontzeggen vanuit onze verantwoordelijkheid voor anderen die in ons eigen land en in nog veel schrijnender mate in andere continenten ver onder het niveau moeten leven van wat wij hier als het bestaansminimum beschouwen.

mgr. A.H. van Luyn s.d.b.,
themadag *Geborgen of ontheemd*,
8 maart 1997,
Don Bosco, Leusden

coste gaat van ontwikkelingslanden en Oost-Europa. De economische organisatie en politieke beslissingen van het Westen spelen een grote rol bij de motieven die mensen hebben om huis en haard te verlaten. Emigranten uit ontwikkelingslanden die werk hebben in industrielanden, zorgen voor een

Asielaanvragen naar land van nationaliteit

	jan.-mrt. 1997	jan.-mrt. 1998
Totaal	6.406	8.905
waarvan		
Afghanistan	752	1.978
Bosnië-Herzegovina	274	632
Irak	1.579	1.745
Iran	242	464
Servië en Montenegro	248	635
Liberia	209	50
Soedan	108	267
Somalia	319	447
Sri Lanka	607	185
Turkije	229	274
Overige	1.839	2.219

Copyright © Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 1998

belangrijke bron van inkomsten in hun landen van herkomst. Dit weegt echter niet op tegen het feit dat de ontwikkelingslanden op deze wijze mogelijke arbeid, kennis, handel en ontwikkelingsmogelijkheden verliezen. Zolang de voorwaarden voor ontwikkeling en de mogelijkheden voor de handel wereldwijd ongelijk verdeeld zijn, zullen mensen uit ontwikkelingslanden naar industrielanden blijven trekken. En zolang kansen en goederen niet beter verdeeld worden over alle landen, zullen veel mensen trekken naar werelddelen met de beste goederen en kansen.

2. Samenleven

Het noemen van de problemen die ons samenleven in de weg staan, moet de positieve ontwikkelingen niet onderbelicht laten. Er zijn immers ook mensen en groepen die hun plek in de samenleving goed of goeddeels gevonden hebben. Er zijn nogal wat voorbeelden van allochtonen en allochtonenorganisaties die een uitermate positieve inbreng hebben in de samenleving. Door de manier waarop zij aansluiting proberen te vinden bij die samenleving en door het uitdragen van de eigen waarden en cultuur waarmee zij de nieuwe Nederlandse samenleving helpen vormgeven.

Zo zijn er talloze allochtonen die als kleine of grote ondernemer werkgelegenheid scheppen en een bijdrage leveren aan een veelzijdige economie. Anderen voegen een nieuwe dimensie toe aan de politiek, literatuur, journalistiek, muziek en de dans- en schilderkunst in dit land. Sommige allochtonen en allochtonenorganisaties vragen expliciet of door hun manier van leven aandacht voor waarden die onder autochtonen soms wat raken ondergesneeuwd, zoals familie, respect voor ouderen en gastvrijheid. En natuurlijk heeft de aanwezigheid van allochtonen in de cultuur van eten en drinken in Nederland meer variatie gebracht.

Toch is het nog steeds zo dat veel allochtonen een zwakke maatschappelijke positie hebben. De werkloosheid onder allochtonen en onder hun hier geboren en getogen kinderen is bijzonder hoog. Huisvesting, scholing en par-

ticipatie in het onderwijs laten ernstig te wensen over. En als primaire zaken als werk, gezondheidszorg, goede huisvesting en onderwijs ontbreken, raken mensen gemarginaliseerd. Veel allochtonen worden zo naar de marges van de samenleving gedrukt. Net als voor autochtonen is het ook voor allochtonen van daaruit schier onmogelijk om op een menswaardige manier deel uit te maken van die samenleving.

Het slechten van de taalbarrière is een eerste voorwaarde voor samenleven. Hiervoor mag van allochtonen een grote inspanning worden gevraagd. De vele vrouwen die aan Turkse en Marokkaanse vrouwen Nederlandse les geven verdienen veel lof.⁴ Zonder deze lessen lijden ook de kinderen van deze vrouwen schade.

Marginalisering

Ondanks de stijgende welvaart loopt er een kloof in onze samenleving, tussen de mensen die het goed hebben en zij die om allerlei redenen niet mee kunnen in de wedloop van verrijking. Juist aan de onderkant van de samenleving bevinden zich veel allochtonen. Het risico dat mensen aan de arme kant van Nederland hun ongenoegen projecteren op anderen is groot en er ontstaan ontoelaatbare generalisaties. Xenofobie (vrees voor vreemdelingen) en discriminatie veroorzaken marginalisering van vreemdelingen. Een sneeuwbal-effect ontstaat omdat deze gemarginaliseerde positie weer aanleiding geeft tot nog meer discriminatie en xenofobie. Dit weerhoudt mensen ervan open te staan voor anderen. Gevoelens van vreemdheid tussen mensen en groepen mensen zijn een normaal verschijnsel, maar worden nog versterkt als mensen leven in economische, sociale en culturele onzekerheid.

Ook de kans dat iemand in de criminaliteit terecht komt is groter bij mensen die gemarginaliseerd worden. Het aandeel allochtonen in de gevangnissen is schrikbarend groot. Bovendien leidt marginalisering tot sociale uitsluiting en tot concentraties van mensen in een achterstandspositie in wijken en scholen, een situatie die onwenselijk en schadelijk is voor iedereen. Het is een

4. Goed voorbeeld is het Vrouwen Ontmoetings Projekt, onderdeel van de interkerkelijke stichting Kerken en buitenlanders, waar in huiselijke kring door vrouwen taalles gegeven wordt. Deze setting is van belang, omdat het Turkse en Marokkaanse vrouwen vaak niet toegestaan is zich alleen buitenshuis te begeven. Beheersen ze eenmaal de Nederlandse taal, dan is aan een belangrijke voorwaarde voor verdere integratie voldaan.

van de tekenen waaruit blijkt dat de lasten van de interculturele samenleving feitelijk onevenwichtig verdeeld zijn en vooral gedragen worden door mensen die sociaal en economisch kwetsbaar zijn.

In de hele samenleving zou men elkaar in buurten, scholen, bedrijven, verenigingen, kerken en besturen moeten aanspreken om gevoelens van bevreemding als een uitnodiging te leren beschouwen, en niet als een reden om zich af te schermen of de ander weg te drukken. Want xenofobie en discriminatie komen overal in Nederland voor. Mensen zijn uit zichzelf geneigd om bevestiging te zoeken bij het vertrouwde en bekende. Het kost soms moeite om de ander te begrijpen en te waarderen. Over dit onderwerp zegt paus Johannes Paulus II: "De ervaring leert dat als een natie de moed heeft zich te openen voor migranten, zij daar door beloond wordt met een groter welzijn, een sociale vernieuwing en nieuwe economische en culturele impulsen."⁵

Confrontatie van culturen

Het leren begrijpen en waarderen van elkaar mag geen vrijblijvende zaak zijn, maar een verplichting voor zowel autochtonen als allochtonen. Waardering voor allochtonen blijkt als er een beroep wordt gedaan op hun verantwoordelijkheid om mee te werken aan een betere samenleving waar racisme en discriminatie geen plaats hebben. Aan de andere kant is het niet goed als allochtonen de kans krijgen of nemen om zich volledig te verschuilen in de veiligheid van hun eigen cultuur of achter hun soms moeilijke positie.

Wij moeten ons verzetten tegen elke vorm van discriminatie en vreemdelingenhaat, omdat daarin de diepste waardigheid van elk mens wordt miskend en gekwetst. Het is evenzeer nodig ervoor te waken dat achter elke onenigheid of discussie tussen mensen uit verschillende culturen, racisme of discriminatie wordt vermoed. De confrontatie van culturen leidt ertoe dat verschillende waarden en normen over en weer ter discussie worden gesteld. Deze discussie moet in alle openheid gevoerd kunnen

Wij kunnen ... God, de Vader van allen, niet echt aanroepen, wanneer wij weigeren ons broederlijk te gedragen jegens bepaalde mensen, naar Gods beeld geschapen. De verhouding van de mens tot God, de Vader, en de verhouding van de mensen tot de mensen, zijn broeders, zijn onderling zozeer verbonden, dat de Schrift zegt: "Wie niet liefheeft, kent God niet" (1Joh 4,8).

Daarmee vervalt de grondslag voor elke theorie of praktijk die tussen mens en mens, tussen volk en volk verschil maakt in menselijke waardigheid en de daaruit voortvloeiende rechten. Derhalve verwert de kerk als strijdig met de geest van Christus elke discriminatie of kwelling die mensen wordt aangedaan vanwege ras of kleur, stam of godsdienst. En daarom dringt de heilige kerkvergadering er ernstig bij de christengelovigen op aan, dat zij met alle mensen in vrede leven, zodat zij waarlijk kinderen zijn van God de Vader die in de hemel is.

Tweede Vaticaans Concilie,
Verklaring over de houding van de kerk
ten opzichte van de niet-christelijke
godsdiensten, *Nostra aetate*, 5.

worden.

Het is van belang de problematiek van de oudere allochtonen enerzijds en de allochtonen van de tweede en derde generatie⁶ anderzijds duidelijk te onderscheiden. De ouderen verdienen extra ruimte en aandacht, omdat zij recht hebben op een rustige oude dag. Hun verlangen naar hun oorspronkelijke taal, cultuur en godsdienst moet serieus worden genomen, ook in het ouderenbeleid. Zij ervaren Nederlandse waarden, zoals de in hun ogen grote tolerantie, vaak als vreemd. De tweede en derde generatie bevinden zich vaak tussen twee culturen in, met alle pijn en moeite van dien. De cultuur waaruit ze komen biedt hen vaak weinig houvast. Allen die daadwerkelijk zoeken naar hun plaats in de samenleving en pogen te integreren verdienen aanmoediging en ondersteuning.

5. Johannes Paulus II, *Toespraak op het derde wereldcongres van migranten en vluchtelingen* (5 oktober 1991).

6. Als deze laatste groep, die in Nederland is opgegroeid en geschoold, tenminste nog met de term allochtonen kan worden aangesproken.

Vanuit het evangelie heeft de kerk door de eeuwen heen een bepaalde visie op de samenleving ontwikkeld, wat ook wel de sociale leer van de kerk wordt genoemd.

Wat houdt die sociale leer in? We komen in het sociale spreken van de kerk steeds drie hoofdmotieven tegen. Allereerst kiest de kerk voor de 'ethiek van de menselijke waardigheid'. Vanuit ons geloof in God die ons heeft geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis, heeft iedere mens een onvervreemdbaar recht op leven en bescherming van dat leven. Een tweede hoofdmotief in de sociale leer van de kerk is een 'ethiek van de solidariteit'. Solidariteit is voor de kerk niet een sentimenteel beroep op mededogen of medelijden, maar berust op de wezenlijke wederzijdse afhankelijkheid van alle mensen. Op de derde plaats houdt de kerk ons een 'ethiek van de broederschap' voor. Geen mens mag zich een vreemde voelen of worden buitengesloten. Voor racisme of nationalisme is er in het evangelie geen plaats.

Kardinaal A. Simonis,
En de gerechtigheid brengt vrede voort,
toespraak over Missie, Ontwikkeling en
Vrede, op 30 januari 1998 te Almelo

Allochtonenparochies

Ook het samenleven in de rooms-katholieke kerkgemeenschap van Nederland betekent een gezamenlijke uitdaging. De Nederlandse kerkprovincie mag zich verheugen over de etnische verscheidenheid van de katholieken en katholieke gemeenschappen die men hier aantreft. In 1993 heeft de Bisschoppenconferentie een aantal modellen gegeven voor de structurering van allochtone rooms-katholieke geloofsgemeenschappen in Nederland.⁷ Zo kunnen de allochtonenparochies een officieel erkende plaats innemen in de kerkprovincie.

Maar daarmee is het werk niet gedaan. Want hoezeer ook katholieken uit alle delen van de wereld het recht hebben om de band met de taal en geloofscultuur van hun land van herkomst te bewaren, zij zijn niettemin

geroepen om samen het ene huis van hun geloof te bewonen. Momenteel is er vaak nog weinig contact tussen allochtonenparochies onderling en tussen allochtonen- en autochtonenparochies. Als bisschoppen moedigen we alle katholieken in Nederland aan om samen te wonen in dat huis met vele kamers.

3. Structuren

De laatste jaren is in Nederland en in Europa de weerstand gegroeid tegen een ruimhartig toelatingsbeleid voor migranten. Het is een bijzondere verantwoordelijkheid van kerken, politici en bestuurders om in hun optreden aan deze weerstand niet tegemoet te komen. Rechtvaardige structuren in onze samenleving moeten rekening houden met drie factoren: de oorzaken van migratie, het toelatingsbeleid en het sociale beleid voor en met migranten. Dit stelt bestuurders voor aanzienlijke problemen.

Van vele kanten in de samenleving, niet het minst van kerkelijke organisaties en groepen, is te horen dat door het huidige beleid veel mensen tussen wal en schip vallen en slachtoffer worden van onbegrijpelijke of te streng uitgevoerde regels. Het uitgangspunt voor rechtvaardig beleid moet niet liggen in het zichzelf beschermen van tegen wat wel 'stromen van migranten' wordt genoemd, maar in het recht doen aan wie een beroep op ons doet. Het centraal stellen van de menswaardigheid van de migranten, komt die van alle Nederlandse burgers ten goede.

Oorzaken van migratie

Nederland heeft in Europees verband strenge maatregelen genomen om de instroom van migranten van buiten de Unie te verkleinen en de uitstroom te vergroten. Maar deze maatregelen blijven onvoldoende als niet onderkend wordt dat Nederland en andere Europese landen medeverantwoordelijk zijn voor de oorzaken van migratie, en dus ook voor het aanpakken daarvan.

De Nederlandse Bisschoppenconferentie ondersteunt dan ook de oproep

7. Regelingen R.-K. Kerkgenootschap in Nederland nr. 10, *Modellen voor de structurering van allochtone geloofsgemeenschappen.*

van de Europese kerken verenigd in de Conferentie van Europese Kerken (KEK) en de Raad van Europese Bisschoppenconferenties (CCEE). In juni 1997 riepen zij in Graz op om in het jubeljaar 2000 de schuldenlast kwijt te schelden die veel ontwikkelingslanden wurgt. Eenzelfde appèl deden ook de bisschoppen van het Amerikaanse continent (december 1997) en van Azië (mei 1998). Juist het schuldenprobleem houdt veel ontwikkelingslanden in een afhankelijke positie. Zoals wij reeds in onze vredesbrief *Tot vrede in staat?* uit 1996 betoogden is deze enorme schuldenlast des te schrijnender, omdat de allerarmsten in de ontwikkelingslanden er het meest onder gebukt gaan, terwijl kleine groepen zich verrijken.⁸ Een echte, op verzoening gerichte dialoog tussen Noord en Zuid is onmogelijk zonder dat de oorzaken van de afhankelijkheid en de beperkte handelingsvrijheid van veel landen aangepakt en opgelost worden. Veel mensen slaan op de vlucht voor oorlog, onderdrukking en geweld. Maar ook voor honger en schrijnende armoede. Anders dan gesuggereerd wordt in het onderscheid dat gemaakt wordt tussen economische en politieke vluchtelingen, staan deze motieven lang niet altijd los van elkaar: immers kunnen zowel armoede als onderdrukking de dood tot gevolg hebben.

Mensen zullen van elders naar onze streken toetrekken als Europese landen zich niet inzetten voor:

- vrede, onder andere door het inzetten van vredes machten of vredeswerkers;
- welvaart door te werken aan rechtvaardige handelsverhoudingen, de verdeling van kennis en de verlichting van schuldenlasten van de arme landen;
- mensenrechten door het bekritisseren en onder druk zetten van onderdrukkende regimes;
- het op peil houden van de ontwikkelingshulp;
- welzijn door het natuurlijke leefmilieu van armere landen helpen intact te laten en onderwijs en gezondheidszorg mee te helpen opbouwen.

Zolang bovenstaande verantwoordelijkheden onvoldoende genomen worden, mist het toelatingsbeleid hier

haar menselijke grond.

Bovendien zijn vluchtelingen om te kunnen vluchten vaak genoodzaakt hun toevlucht te nemen tot illegale middelen. Hierbij vallen ze vaak in handen van organisaties die, voor veel geld, een ware handel in mensen drijven. Het zijn meestal vrouwen en kinderen die daarin worden uitgebuit als waren zij koopwaar. De slachtoffers van mensenhandel moeten dus kunnen blijven rekenen op hulp. Als mensen eenmaal gevlucht zijn en als illegalen in een land verblijven wordt hun sociale en economische situatie vaak uitgebuit door gewetenlozen. Maatregelen tegen praktijken waarin mensen tot slaaf worden gemaakt zijn terecht en zouden geïntensiveerd moeten worden. Tegelijk moeten zulke maatregelen kritisch onderzocht worden op hun negatieve effecten voor vluchtelingen.

Toelatingsbeleid

Niemand zal ontkennen dat er een zekere beheersing nodig is van de omvang van de migratie. Volledig vrije immigratie zou de druk op samenlevingen op onverantwoorde wijze kunnen doen toenemen. De bisschoppen van Nederland onderstrepen het belang van nationale wetgeving om dat risico tegen te gaan. Tegelijk heeft Nederland zich in internationale verdragen verplicht om asiolverzoeken op individuele basis te beoordelen.

Het valt te betreuren dat in Nederland en in West-Europa de tendens zichtbaar is om de grenzen meer en meer te sluiten, om de nationale wetgevingen voorrang te geven boven internationale verdragen, of een restrictieve uitleg aan deze laatste te geven. Dat gebeurt onder meer door op formele gronden vluchtelingen uit te sluiten van de asielprocedure.⁹ De Raad van Kerken heeft in 1996 opgeroepen tot een humaan en rechtvaardig asielbeleid. De Europese bisschoppen hebben enige tijd geleden gevraagd om het asielrecht in West-Europa niet te harmoniseren uitgaande van de landen met de strengste regels.¹⁰

De bisschoppen van Nederland zetten vraagtekens bij de rechtvaardigheid en menselijkheid van het huidige asiel-

8. Bisschoppelijke brief nr. 34, *Tot vrede in staat? Wij geloven dat dit mogelijk is: herderlijk schrijven over gerechtigheid, veiligheid en vrede*, Utrecht 1996, blz. 8.

9. Het internationale recht om asiel aan te vragen wordt bijvoorbeeld beperkt door het Schengenverdrag dat onder meer bepaalt dat een asielzoeker nog maar in één Schengenland een asielverzoek mag indienen. Ook de principes van 'veilige landen' en van 'veilige derde landen' brengen een inperking van dit internationale recht met zich mee.

10. Het toelatings- en asielbeleid is op grond van het Verdrag van Amsterdam op termijn een aangelegenheid van de Unie. Er liggen twee voorstellen, die wellicht die strenge beperkende werking (nog) niet hebben.

beleid. De zogenaamde 24-uursprocedure, bedacht om groepen vreemdelingen die ongegrond asiel vragen snel te kunnen beoordelen, kan tot onzorgvuldigheden leiden. Mensen die vaak getraumatiseerd zijn en fysiek en emotioneel uitgeput door hun vlucht, moeten direct hun eigen zaak bepleiten, zonder dat zij enige kans hebben gekregen om op verhaal te komen. Volgens vluchtelingenorganisaties vallen daarvoor 'echte' vluchtelingen – dat wil zeggen mensen die in hun land van herkomst werkelijk in levensgevaar verkeren – geregeld buiten de boot. De bisschoppen beseffen dat dit door hen die regels opstellen en uitvoeren nooit bedoeld kan zijn, maar ze geven zich rekenschap van de problemen die deze mensen ondervinden. Daarom dringen zij erop aan dat men zich tot het uiterste inspant om recht te doen aan hen die echt hulp nodig hebben. In dit licht ondersteunen ze het verzoek vanuit de Tweede Kamer aan de regering om herstel van het recht op beroep.

Verblijfs- en uitzettingsbeleid

Wanneer een asielverzoek in behandeling wordt genomen, moet de persoon in kwestie vaak lang wachten op een definitieve beslissing. Dit brengt veel onzekerheid met zich mee. Wachten worden vaak verplaatst van het ene centrum naar het andere. Ze zien zich verplicht om hun tijd in ledigheid door te brengen. Daarom voelen ze zich nutteloos en afhankelijk. Hun verlangen naar het opbouwen van een nieuw bestaan wordt soms jarenlang gefrustreerd. Zou het niet mogelijk zijn de wachttijd te bekorten? Dat zou er voor zorgen dat mensen eerder duidelijkheid krijgen over hun lot. Dan weten ze of ze zich voor kunnen bereiden op terugkeer naar het land van herkomst of dat ze zich juist moeten richten op inburgering. Daarnaast zouden de asielzoekers bovendien in de gelegenheid gesteld moeten worden om de wachttijd zinniger te besteden.

Ongeveer de helft van de mensen zonder verblijfsvergunning kan uiteindelijk niet teruggestuurd worden en gaat hier een leven vol onzekerheden tegemoet. Zo werden er alleen al vanuit

het Huis van Bewaring voor Vreemdelingen in Tilburg in 1996 bijna 1.100 mensen met een enkele reis naar de grens achtergelaten op het station. Jaarlijks komen zo duizenden mensen zonder geld op straat te staan, waarna zij hier of in een van onze buurlanden in de zogenoemde illegaliteit verdwijnen. Zo ontstaat er een leger van nomaden, die zonder officiële status en dus ook zonder enige zorg en kansen op een menswaardig bestaan door de West-Europese landen trekken. De andere helft wordt teruggestuurd naar het land van herkomst. Soms gebeurt dat met gebruik van zogeheten noodzakelijk geweld van overheidswege. De Nederlandse Bisschoppenconferentie wil er nadrukkelijk voor pleiten, dat individuele asielzoekers nooit het slachtoffer worden van gebrekkige relaties tussen dit land en landen waar ze vandaan komen, waardoor een veilige terugkeer bemoeilijkt of onmogelijk gemaakt wordt. Daarnaast bepleiten wij dat mensen bij terugkeer enig perspectief hebben voor de toekomst.

Asielverzoeken worden vaak beoordeeld op basis van ambtsberichten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken over de situatie in de landen van herkomst. Voor deze beoordeling is het van het grootste belang, dat er een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd kan worden van de objectieve werkelijkheid. Daarbij is het aan te bevelen dat gebruik gemaakt wordt van informatie waarover neutrale instanties beschikken. De mensen die zonder verblijfsvergunning hier verblijven, omdat ze niet terug kunnen naar hun land van herkomst, en vooral de vrouwen en kinderen onder hen, vormen een bijzonder kwetsbare groep. Het is vanzelfsprekend dat zij, zo lang zij in ons land verblijven, kunnen rekenen op essentiële bestaansmiddelen als levensonderhoud, huisvesting, scholing en gezondheidszorg.

Het is een fundamenteel menselijk recht dat de leden van een gezin (in de strikte betekenis van het woord) bij elkaar moeten kunnen zijn. Dat staat geformuleerd in artikel 8 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens, en in artikel 16 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De afspraken over de afhandeling

Natuurlijk zijn alle mensen niet gelijkwaardig in het opzicht van hun verschillende fysieke kwaliteiten en uiteenlopende intellectuele en morele capaciteiten. Toch moet elke vorm van discriminatie ten opzichte van de fundamentele rechten van de persoon, hetzij in maatschappelijk, hetzij in cultureel opzicht, vanwege geslacht, ras, huidskleur, maatschappelijke situatie, taal of godsdienst worden overwonnen en terzijde gesteld, als tegengesteld aan de bedoelingen van God.

Tweede Vaticaans Concilie,
pastorale Constitutie over de kerk
in de wereld van deze tijd,
Gaudium et spes, 29

van asielverzoeken in Nederland en in Europa gaan soms tegen dit recht in.¹¹ Het gebeurt nogal eens dat door afspraken in de akkoorden van Schengen en Dublin leden van een gezin in verschillende landen in asielprocedures terecht komen. De bisschoppen dringen er bij de verantwoordelijken op aan, om de pogingen voort te zetten het fundamentele recht op gezinsleven te waarborgen. Dat geldt ook voor andere migranten, voor wie de procedures van gezinshereniging en -vorming vaak zo traag verlopen, dat veel gezinsleden voor een illegale komst kiezen en zonder vergunning hier verblijven.

Het verdrag van Genève definieert een vluchteling als iemand die zijn land van herkomst heeft verlaten vanwege gegronde vrees voor vervolging wegens ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een sociale groep of politieke overtuiging. In de praktijk is de interpretatie van deze definitie niet zonder problemen. Momenteel wordt de definitie beperkt geïnterpreteerd, terwijl in werkelijkheid de motieven vaak niet scherp uiteen te leggen zijn. Bovendien worden vrouwen met vrouw-specifieke vluchtmotieven volgens de huidige lezing van het Verdrag niet erkend als vluchteling.

Een deel van de uitgeprocedeerde asielzoekers zonder verblijfsvergunning wordt in vreemdelingenbewaring

genomen. Feitelijk verkeren zij in een soort gevangenschap, zonder dat zij van een misdaad verdacht worden of daarvoor veroordeeld zijn. De onzekerheid over de duur van hun verblijf maakt hun situatie nog uitzichtlozer. Pastores en veldwerkers melden ons dat velen van deze gedetineerden leven in wanhoop en onzekerheid. Het dilemma hoe te komen tot een goed en rechtvaardig uitzettingsbeleid, is groot. Hoe het dilemma ook opgelost kan worden, aantasting van de menselijke waardigheid moet te allen tijde voorkomen worden. Daarbij moet men niet uit het oog verliezen dat maatregelen voor enkele vluchtelingen onbedoelde negatieve beeldvorming over alle migranten tot gevolg hebben. Dit moet zoveel mogelijk vermeden worden.

Sociaal beleid voor allochtonen

De voorwaarde voor goed beleid om allochtonen in de samenleving op te nemen, is de bereidheid aan beide kanten om de handen ineen te slaan. De bisschoppen zien het als een belangrijke taak van politieke, maatschappelijke en kerkelijke organisaties om mee te werken aan een klimaat waarin goed samenleven mogelijk is.

Zorg voor intensief en voldoende taalonderwijs, onderwijsbegeleiding en de strijd tegen (jeugd)werkloosheid in alle bevolkingsgroepen bevordert het samenleven. Dit alles wordt versterkt door ieders recht op politieke medeverantwoordelijkheid. In Nederland hebben allochtonen zonder de Nederlandse nationaliteit, die hier langer dan vijf jaar zijn en een verblijfsvergunning hebben, kiesrecht op lokaal niveau. Dit is een stap in de goede richting, want slechts als men kan meespreken kan men opkomen voor de eigen rechten en de eigen taak en inbreng in de samenleving. Het zou goed zijn om te onderzoeken hoe hun mogelijkheden tot politieke medeverantwoordelijkheid op provinciaal, landelijk of Europees niveau kunnen worden uitgebreid.

Van het inburgeringsbeleid moeten overigens geen wonderen worden verwacht. De werkelijke inburgering begint pas nadat aan de voorgeschreven verplichtingen is voldaan. Het is een

11. In deze verdragen is het recht op gezinsleven onvoorwaardelijk vastgelegd. De Nederlandse wetgeving stelt echter (sinds 1993 strengere) voorwaarden aan gezinshereniging en gezinsvorming. Deze betreffen: de aanvraag tot gezinshereniging dient binnen 3 jaar na aankomst te zijn ingediend, het huishouden waartoe de kinderen behoren moet beschikbaar over een duurzaam inkomen dat hoger is dan het niveau van een bijstandsuitkering, en er moet passende huisvesting beschikbaar zijn.

geleidelijk proces, dat zeer ongelijk verloopt. De overheid en de samenleving mogen de verantwoordelijkheid voor kwetsbare groepen niet afschuiven door een beroep te doen op de individuele verantwoordelijkheid van mensen. Alleen een gezamenlijke inspanning van overheid en organisaties kan de benodigde voorwaarden scheppen, die mensen in staat stellen om uitvoering te geven aan hun verantwoordelijkheid voor inburgering.

Komt, gezegenden van mijn Vader, en ontvangt het Rijk dat voor u gereed is vanaf de grondvesting der wereld. Want ik had honger en gij hebt mij te eten gegeven, Ik had dorst en gij hebt Mij te drinken gegeven, Ik was vreemdeling en gij hebt mij opgenomen, Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed, Ik was ziek en gij hebt Mij bezocht, Ik was in de gevangnissen en gij hebt Mij bezocht. Dan zullen de rechtvaardigen Hem antwoorden en zeggen: Heer, wanneer hebben wij U hongerig gezien en U te eten gegeven, of dorstig en U te drinken gegeven? En wanneer zagen we U ziek of in de gevangenis en zijn U komen bezoeken? De Koning zal hun ten antwoord geven: Voorwaar, Ik zeg u: al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders hebt gij voor Mij gedaan. En tot die aan zijn linkerhand zal Hij dan zeggen: Gaat weg van Mij, vervloekten, in het eeuwig vuur dat bereid is voor de duivel en zijn trawanten. Want Ik had honger en gij hebt Mij niet te eten gegeven; Ik was een vreemdeling, en gij hebt Mij niet opgenomen, naakt en hebt Mij niet gekleed; Ik was ziek en in de gevangenis en gij zijt Mij niet komen bezoeken. Dan zullen ook zij antwoorden en zeggen: Heer, wanneer hebben wij U hongerig gezien of dorstig als vreemdeling of naakt of ziek of in de gevangenis, en hebben wij niet voor U gezorgd? Daarop zal Hij hun antwoorden: Voorwaar, Ik zeg u: Al wat gij niet voor een van deze geringsten hebt gedaan, hebt gij ook voor mij niet gedaan. En dezen zullen heengaan naar de eeuwige straf, maar de rechtvaardigen naar het eeuwig leven.

(Mt 25,34b-46)

Sociaal beleid wordt overigens niet alleen door de overheid gevoerd, maar ook door kerkelijke en maatschappelijke organisaties. De overheid kan haar voordeel doen met het werk van al deze organisaties, omdat hun werk aan de basis vaak aantoonbaar is in het overheidsbeleid vallen. Veelvuldig reageren kerkelijke en maatschappelijke organisaties op mensen die in nood verkeren. Dit mag door de overheid echter nooit als structureel deel van het eigen beleid worden gezien. Wel mag Nederland zich rijk noemen, met de talrijke initiatieven die in de samenleving en ook in kerkelijke kringen, worden ontplooid. Op velerlei terrein wordt gewerkt aan de integratie van allochtonen. Als bisschoppen zijn wij, en met ons de katholieke organisaties, van harte bereid om mee te denken over alternatieven om mensen in nood beter te kunnen helpen.

4. Doen

Samen met vele anderen trachten christenen zich in te zetten voor een nieuwe samenleving, waarin ook allochtonen een volwaardige plaats hebben. Christenen hebben hier een bijzondere taak in door op plaatselijk niveau grenzen te slechten, solidair te zijn met hun burens en buurtgenoten en daarvan te getuigen. Bovendien hebben de kerken een bijzondere taak in het opbouwen en versterken van contacten met leden van andere godsdiensten en hun gemeenschappen.

Dit geldt ook voor andere christelijke instellingen en organisaties als scholen, zorginstellingen en andere maatschappelijke organisaties. Katholieke instellingen en organisaties dienen gastvrij te zijn voor leerlingen, patiënten en werknemers uit andere culturen of geloofsrichtingen. Uiteraard betekent dit niet dat men de eigen identiteit op zou moeten geven. De aanwezigheid van allochtonen biedt de mogelijkheid om op het niveau van het alledaagse leven tot een interculturele dialoog te komen. De katholieke identiteit van de organisaties zou garant moeten staan voor respect voor elkaar en elkaars eigenheid.

(Inter-)kerkelijke inzet

De Bisschoppenconferentie prijst zich gelukkig met de oecumenische inzet voor migranten en vluchtelingen, zoals de door de kerken gedragen jaarlijkse migrantenweek.¹² Ook de – soms nog wat schuchtere – contacten tussen geloofsgemeenschappen van allochtonen onderling en met autochtone en gemengde gemeenschappen horen daarbij. Zij hoopt dat velen deel gaan of blijven nemen aan deze en andere activiteiten. Het samen optrekken van de christelijke kerken krijgt een gezicht waar christenen zich actief inzetten voor een samenleving waarin mensen tot hun recht komen. De kerk van Jezus Christus hoort het teken van eenheid van de mensheid te zijn, tot heil van iedereen. Talloze kerkelijke gemeenschappen en organisaties geven blijk van dat verlangen. Wij moedigen hen aan om door te gaan met hun werk en bekend te maken wie zij ontmoeten en met welke problemen zij te kampen hebben. Dat kan voor de overheid een hulp zijn om te ontdekken waar er gaten vallen in het allochtonenbeleid en welke groepen mensen door de regelgeving met de rug tegen de muur komen te staan. De laatste jaren hebben plaatselijke kerken en kerkelijke organisaties regelmatig uitgeprocedeerde asielzoekers opgevangen. In enkele gevallen is daaraan ruchtbaarheid gegeven, uit onvrede met politiek beleid. Het is evident dat er regels moeten zijn, maar wanneer mensen daardoor in een onmenselijke situatie terecht komen, hebben zij recht op hulp.

Een bijzonder woord van waardering past de religieuzen, vrijwilligers, priesters, diakens en pastoraal werk(st)ers die actief zijn in het arbeidspastoraat, het migrantenpastoraat, het justitiepastoraat en het oude-wijkenpastoraat. Hun werk mag voor de andere gelovigen echter geen alibi zijn om zich niet ook in te zetten op de velden die de bovengenoemden bewerken.

Interconfessionele contacten

Bijzondere aandacht verdient ook het contact met andersgelovigen, met name de moslims in Nederland. Als kinderen van Abraham moeten wij allereerst op

Eens verscheen de Heer aan Abraham bij de eik van Mamre, toen Abraham op het heetst van de dag bij de ingang van zijn tent zat. Hij sloeg zijn ogen op en zag plotseling drie mannen voor zich staan. Meteen liep hij van de ingang van zijn tent naar hen toe; hij boog diep en zei: "Wees zo welwillend, heer, uw dienaar niet voorbij te gaan. Ik zal water halen; was uw voeten en rust hier onder de boom. Nu u bij uw dienaar bent zal ik brood voor u halen om u te sterken voor uw verdere reis." Zij zeiden: "Heel graag." Abraham ging haastig de tent in naar Sara en zei: "Neem gauw drie scheidel fijn meel, kneed het en bak er koeken van." Daarna liep Abraham naar de kudde, zocht een lekker mals kalf uit en gaf het aan zijn knecht om het snel klaar te maken. Toen bracht hij hun wrongel en melk, en het kalf dat hij had laten voorbereiden, en zette hun dat alles voor; terwijl zij aten bleef hij bij hen staan, onder de boom. Toen vroegen ze hem: "Waar is Sara, uw vrouw?" Hij antwoordde: "Daar, in de tent." Toen zei Hij: "Over een jaar kom Ik weer bij u terug; dan zal Sara, uw vrouw, een zoon hebben."

(Gn 18,1-10a)

zoek gaan naar wat ons bindt: het geloof in de ene God, die liefde is en gerechtigheid wil. Op plaatselijk niveau bestaan er al tientallen zogenaamde kerk- en moskee-projecten in Nederland. Daarin zoeken christenen en moslims contact om gesprekken te voeren over hun geloof en over maatschappelijke onderwerpen.

Meer begrip voor elkaar en het wegnemen van vooroordelen zijn de belangrijkste winstpunten van deze projecten. Moslims identificeren christenen vaak met de uitwassen van de westerse consumptiemaatschappij. Christenen op hun beurt identificeren moslims ten onrechte vaak met fundamentalistische opvattingen in de islam. Zelden verlopen deze ontmoetingen gladjes, maar de volgehouden inspanning om elkaar te begrijpen en waarderen en om in buurten en wijken aan de multiculturele samenleving te bouwen

12. De Migrantenweek 1998 (thema: mensenrechten) loopt van 8 tot en met 14 november. Informatie kunt u krijgen bij ARIC (Anti Racisme Informatie Centrum), zie adressenlijst op blz. 18-19)

verdient bewondering en steun. Dat geldt ook voor initiatieven als taallessen aan allochtone vrouwen en burenccontacten die door diverse kerkelijke gemeenschappen in Nederland worden opgezet en ondersteund. Als bisschoppen willen wij hier onze waardering uitspreken voor de initiatieven die op al de genoemde terreinen in kerkelijk verband worden genomen. Dat geldt voor de vele vrijwilligers die op plaatselijk niveau concrete activiteiten opzetten. En ook voor het werk van organisaties als bij voorbeeld Cura Migratorum, Stichting vast (VrouwenActie Steungroep), Justitia et Pax, Afrikaplatform, Justitiepastaat, Netwerk Religieuzen voor Vluchtelingen (NRV), de Vuurdoop, de Katholieke Raad voor Kerk en Samenleving (KRKS), Vluchtelingenwerk Nederland en de Werkgroep Religieuzen tegen Vrouwenhandel (WRTV). Hun werk vormt een belangrijke bijdrage aan de presentie van de kerk in de samenleving: aan het gezamenlijk werken aan een betere wereld.

Visioen

Er staat een nieuwe wereld in de steigers. De aanwezigheid van mensen uit

zoveel verschillende culturen in de straten, scholen, bedrijven, instellingen, verenigingen en kerken in Nederland betekent een oproep aan iedereen om mee te bouwen. Men mag zich niet verschuilen in de zelfgenoegzaamheid van de eigen cultuur, want dat is een doodlopende weg. Maar alle inspanningen zullen evenmin vruchtbaar zijn als er geen respect is voor de eigen culturen en overtuigingen, en zonder de bereidheid om elkaar aan te spreken op ieders verantwoordelijkheid.

Dat is de andere weg: een route die iedereen moet plaveien. Dat kost moed, pijn en moeite. Maar het levert ook onvermoede rijkdommen op, deel van het visioen van een wereld van gerechtigheid en vrede voor allen.

Utrecht, 15 augustus 1998,
op het feest van Maria
Tenhemelopneming

**DE R.-K. BISSCHOPPEN
VAN NEDERLAND**

A celtic tune of hospitality

We saw a stranger yesterday
We put food in the eating place,
Drink in the drinking place,
Music in the listening place
and with the sacred name of the triune God
He blesses us and our house
Our cattle and our dear ones

As the lark says in her song:
Often, often, often goes
the Christ
In the stranger's guise

Een keltisch gedicht over gastvrijheid

Wij zagen een vreemdeling gisteren
Wij zetten voedsel op de plaats waar wij eten
Lafenis op de plaats waar wij drinken
Wij maakten muziek op de plaats waar wij luisteren
En met de heilige Naam van de Drie-ene God
Zegende hij ons en ons huis,
Ons vee en onze dierbaren.

Zoals de leeuwerik zingt in haar lied:
Dikwijls, dikwijls komt Christus
in de gestalte van een vreemdeling

gevonden in St. Breiades Kerk

Begrippenlijst

Allochtoon

Een persoon die zich, komend van elders, in Nederland gevestigd heeft en diens nakomelingen tot in de derde generatie voor zover deze zich als allochtonen wensen te beschouwen. Nadeel van deze term is dat heel verschillende bevolkingsgroepen op een hoop lijken te worden geveegd. Het begrip wordt vaak in dezelfde betekenis gebruikt als de termen migrant, vreemdeling en buitenlander.

Asielzoeker

Iemand die een beroep doet op de overheid van een ander dan zijn eigen land om hem de status van vluchteling te verlenen. In de beleidsterminologie mag een asielzoeker pas vluchteling worden genoemd als zijn verzoek om asiel is gehonoreerd. Een overheid zal dit pas doen als het verzoek voldoet aan de bepalingen van het Verdrag van Genève.

Migrant

Een neutrale verzamelterm voor iemand die zijn eigen land verlaat om, al dan niet legaal, in een ander land te verblijven. Asielzoekers en vluchtelingen vallen eronder, maar bijvoorbeeld ook arbeidsmigranten en migranten zonder verblijfsvergunning.

Migrant zonder verblijfsvergunning; 'illegaal'

Iemand die zich bevindt op het grondgebied van een andere dan zijn eigen staat, maar of dit niet aan de autoriteiten heeft gemeld, of te horen heeft gekregen dat een aanvraag tot verblijf niet wordt gehonoreerd of die een verblijfsvergunning heeft gehad die verlopen is.

Vluchteling

Iemand die volgens de bepalingen van het Verdrag van Genève (als gevolg van gegronde vrees voor vervolging op grond van ras, godsdienst, nationaliteit, lid-zijn van een bepaalde groep of politieke overtuiging) door een staat als zodanig wordt erkend.

Literatuursuggesties

Bisschoppen van België, *Migranten en vluchtelingen in ons midden*, november 1995, *Kerkelijke documentatie*, 1996, nr.3. Besteladres: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht, tel.: 030 232 69 09.

Duitse Bisschoppenconferentie en Raad van de Evangelische Kerk in Duitsland, ... *und der Fremdling, der in deinen Toren ist. Gemeinsames Wort der Kirchen zu den Herausforderungen durch Migration und Flucht*, juni 1997. Een uitgave van het Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland en het Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz en verschenen in de reeks 'Gemeinsame Texte' (nr. 12), Bonn / Frankfurt am Main / Hannover 1997.

Franciskaanse Samenwerking, *Waar je mee omgaat, raak je mee besmet: ervaringen van moslims en christenen in dialoog*, 1996. Met achtergrondartikelen over de achterliggende visie en over de verschillen in bidden in de verschillende tradities gevolgd door islamitische en christelijke gebeden. Besteladres: Oude Gracht 23, 3511 AB Utrecht, tel.: 030 231 93 21.

Justitia et Pax, Commissie, *Ontmoeting als strategie om racisme en vreemdelingenhaat te bestrijden?: de inzet van de kerken voor een multiculturele samenleving*, december 1996; *Een humane omgang met mensen zonder verblijfsvergunning in Nederland: een standpuntbepaling van Justitia et Pax*, JP-publicaties 13, Oegstgeest 1998, f 6,-; Werkgroep Vluchtelingen van de Raad van Kerken, *Vluchtelingen stellen ons (voor) vragen*, 1995, herziene druk. Uitgaven te bestellen bij Justitia et Pax, mw. B. Ruis, tel.: 071 517 59 01.

Generale Diakonale Raad van de Nederlands Hervormde Kerk, *Handleiding voor praktische hulp aan (bijna) uitgeprocedeerde vluchtelingen**, speciaal toegespitst op wat kerkbetrokken mensen kunnen bijdragen in deze hulp, voorjaar 1996. Te bestellen bij de Raad, Postbus 72, 3970 AB Driebergen, tel.: 0343 52 36 11.

Johannes Paulus II, *Boodschap voor de Wereldmigrantendag*. Deze jaarlijkse boodschappen verschijnen in *Kerkelijke documentatie*. Besteladres: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht, tel.: 030 232 69 09.

Mensen zonder papieren, themanummer *Diakonie & Parochie*, september 1997. Besteladres: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht. Telefoon 030 232 69 09. Overige interessante themanummers: *Parochie en moslims* (jrg/nr 6/3) en *Parochie en vluchtelingen/asielzoekers* (jrg/nr 7/4). Ook te vinden op internet: <http://www.klvma.nl/publica/diakonie/1997/9/inhoud.htm>.

Muller, Paulien, *Wachten voor het rode licht: een boekje open over illegaal geworden asielzoekers*, oktober 1997. Kosteloos te bestellen bij: PRISMA, Postbus 10346, 5000 JH Tilburg, tel.: 013 544 14 40 of PON, Postbus 90123, 5000 LA Tilburg, tel.: 013 535 15 35.

*PALET**, periodiek van de Stichting Allochtonen-Zielzorg en de Stichting Cura Migratorum. Het tijdschrift *Begrip* werkt al jaren aan de Relatie Opbouw Moslim Christenen. Te bestellen bij: Cura Migratorum, Luybenstraat 17, 5211 BR Den Bosch, <http://www.hhit.hsholland.nl/levonet/begrip-moslims-christenen>.

Raad van Kerken in Nederland, *Basisdocument voor een humaan en rechtvaardig asielbeleid*. In: *Oecumenische Bezinning, Overwegingen rond kerkasiel* (24 mei 1993) nog altijd actueel. Te bestellen o.v.v. de titel bij de Raad van Kerken, Koningin Wilhelminalaan 5, 3818 HN Amersfoort tel.: 033 463 38 44.

Steunpunt Kerkasiel Iraanse Asielzoekers (SKIA)*, Een ervaring rijker. Terugblik op het kerkasiel in 1997. Deze evaluatie van het jaar 1997 en de kerkasiel-estafette voor Iraanse vluchtelingen verscheen in april 1998. Het verslag is te bestellen door overmaking van f 7,50 (incl. porto) op giro 4293761 t.n.v. Werkgroep Kerk en Asielzoekers, Haarlem, o.v.v. evaluatiemap kerkasiel. Sociaal Cultureel Planbureau, Van

school naar werk, Rapportage minderheden 1997, SCP-Cahier, ISBN 90-5749-102-8. Te bestellen bij Infolio, tel.: 070 - 381 99 00. (f 41,50). Informatie: SCP, tel.: 070 319 87 11, <http://www.scp.nl>.

Adressen:

Anti Racisme Informatie Centrum (ARIC), Grotekerkplein 5, 3011 GC Rotterdam, tel.: 010 4141 34 34, www.aric.nl

Commissie Justitia et Pax, tevens secretariaat van de Werkgroep Vluchtelingen van de Raad van Kerken, Postbus 1031, 2340 BA Oegstgeest, tel.: 071 517 59 01

Interkerkelijke Stichting Kerken en Buitenlanders; Vrouwen Ontmoetingsproject (VOP), Ambonstraat 3, 3531 JS Utrecht, tel.: 030 294 75 94

Katholieke Raad voor Kerk en Samenleving (KRKS), Postbus 11062, 5200 EB 's-Hertogenbosch, tel.: 073 614 66 17

Netwerk Religieuzen voor Vluchtelingen, secretariaat: Gerrit van de Paschstichting/Missionair Centrum, Putgraaf 3, 6411 GT Heerlen, tel.: 045 571 19 80, fax: 045 574 38 01

Stichting Allochtonen-Zielzorg/ Stichting Cura Migratorum, Luybenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch, tel.: 073 614 51 59

* In deze publicaties staan praktische handreikingen voor een ieder die zelf activiteiten wil opzetten of uitbouwen.

Stichting Inlia,
Postbus 2513,
9704 CM Groningen,
tel.:050 313 81 81

Stichting VAST (VrouwenActie Steun-
groep), Opvang van vrouwen,
tel.:073 614 97 51

Vluchtelingenwerk Nederland,
Postbus 2894,
1000 CW Amsterdam,
tel.:020 688 13 11,
fax:020 688 21 81

De Vuurdoop,
Bisschop Zwijsenstraat 17,
5038 VA Tilburg,
tel./fax:013 542 19 82

Werkgroep Religieuzen tegen Vrou-
wenhandel (WRTV),
Postbus 104,
2120 AC Bennebroek,
tel.:023 584 56 57